

SUOMEN KOMMUNISTISEN PUOLUEEN ILLEGAALINEN LEHDISTÖ 1918—44

Kyösti Seppänen

Vuoden 1918 kansalaissodan jälkeen syntynyt Suomen kommunistinen puolue joutui heti perustamisestaan lähtien toimimaan maanalaisena aina toisen maailmansodan loppuvaiheisiin saakka. Puoluehistoriamme SKP:n illegaalisuuden kausi on ollut miltei tutkimatonta aluetta. Jonkin verran valaisua SKP:n noiden vuosien toimintaan antavat puolueen maanalaisuuden kaudelta peräisin olevat dokumentit, joista huomattavan osan muodostavat puolueen salaisesti julkaisemat ja maassamme levittämät illegaaliset lehdet.

Jäljempänä on tarkoitus selvittää, millainen ja kuinka laaja oli Suomen kommunistisen puolueen illegaalisten lehtien julkaisutoiminta vuosina 1918—44. Päähuomio kiinnitetään näiden aikakautisten salaisten julkaisujen sisältöön pyrkimällä saamaan selville, mitä kysymyksiä illegaalisissa lehdissä käsiteltiin ja mitkä olivat niiden hallitsevat aiheet. Edelleen on tarkasteltu lehtien määrän ja sisällön muuttumista kyseisenä kautena.

Suomessa levitetty illegaalinen lehdistö

1. Taustaa

Suomen kommunistisen puolueen illegaalisten lehtien julkaisemiseen on tuntuvasti vaikuttanut kunkin ajankohdan poliittinen tilanne maassamme. Tärkeimpiä käännekohtia SKP:n toiminnassa ja myös sen julkaisujen kannalta ovat olleet Suomen sosialistisen työväenpuolueen perustaminen vuonna 1920, sen ja muiden vasemmistoradikaalisten järjestöjen lakkauttaminen lehtineen vuonna 1923 sekä varsinkin Lapuan liikkeen myötä säädetyt ns. kommunistilait ja SKP:n vaikutusvallassa olleiden julkisten lehtien lakkautus vuonna 1930. »Kansanrintamakauteen» siirtyminen 1930-luvun alkupuolella merkitsi jälleen suurta muutosta SKP:n illegaalisten lehtien ilmentymisessä, jonka viimeiseksi vaiheeksi erottuu sota-aika ennen kommunistisen puolueen pääsyä julkiseksi ja lailliseksi järjestöksi rauhan tullessa syksyllä 1944.

Kirjoittaja on valmistunut valtiotieteen kandidaatiksi Helsingin yliopistosta keväällä 1965.

Suomen kommunistisen puolueen ensimmäisten toimintavuosien aikana sen illegaaliset julkaisut painettiin yhtä lukuun ottamatta Suomen rajojen ulkopuolella. Useimpien lehtien painopaikka oli silloin Pietari, ja vain muutamia julkaisuja toimitettiin Suomeen Ruotsista, ensi sijassa Tukholmasta. Ulkomailla painetut julkaisut tuotiin maahan salaisia etappiteitä.

Vuoden 1920 jälkeen SKP:n illegaalisten lehtien toimittaminen ja julkaiseminen siirtyi miltei yksinomaan kotimaan kamaralle vain puoluejohdon kannanottoja varmimmin kuvastelevan teoreettisen pää-äänenkannattajan jäädessä ulkomailla painettavaksi. Pohjois-Ruotsin ja Neuvosto-Karjalan suomalaisille tarkoitettuja lehtiä — esimerkiksi Revontulet Luulajassa ja Vapaus Pietarissa — ei ole otettu mukaan tähän tarkasteluun.

2. Lehtien määrä ja laatu

Suomessa ilmestynyttä tai täällä levitettyä SKP:n illegaalista lehdistöä on eri arkistoissa ja kirjastoissa säilynyt yllättävän suuri määrä. Tutkimuksessa tuli ilmi kaikkiaan 163 erinimistä ja erilaista aikakautista julkaisua. Eri lehtien yksittäisiä numeroita löytyi talletettuina yhteensä 861 kappaletta, johon lukuun on laskettu mukaan vain yksi kappale kutakin numeroa.

Laatunsa puolesta SKP:n illegaalinen lehdistö voidaan jakaa ryhmiin monella tavalla. Ilmestymismaan mukaan se jakautuu ulkomailla ja kotimaassa julkaistuihin lehtiin; ensiksi mainittuja oli tutkimuksen mukaan neljä Neuvostoliitossa ja kolme Ruotsissa eli yhteensä seitsemän ulkomailla ilmestynyttä lehteä. Toisenlaista maantieteellistä jakoperustetta käyttäen puolueen salaiset lehdet voidaan jakaa koko maata varten tarkoitettuihin valtakunnallisiin keskuslehtiin ja eriasteisiin paikallislehtiin, joita olivat maakunnalliset piirilehdet, paikkakunnalliset lehdet sekä työpaikka- ja solulehdet. Taulukko 1 osoittaa, kuinka paljon lehtiä ja niiden numeroita kuhunkin ryhmään kuului.

Taulukko 1 SKP:n illegaalisen lehdistön jakaantuminen eri ryhmiin alueellisesti

Lehtiryhmät	Lehtiä	Numeroita
Keskuslehdet	43	578
Piirilehdet	30	123
Paikkakuntalehdet	60	111
Työpaikka- ja solulehdet	30	49
Yhteensä	163	861

Vaikka alueellisista lehtiryhmistä paikkakuntalehdet on suurin, ylivoimaisesti eniten on ilmestynyt keskuslehtien numeroita, mikä johtuu ensi sijassa viimeksi mainittujen muita huomattavasti pitemmästä elinajasta.

Edellä esitetyn, SKP:n yleisen puoluelinjan organisaatiota vastaavan vertikaalisen jaon lisäksi puolueen maanalaiset lehdet voidaan horisontaalisesti ryhmitellä sen eri toimintahaarojen mukaisesti erikoislehtiin. Kommunistien illegaaliset lehdet jakaantuvat sen mukaan, mille lukijaryhmille ne on osoitettu, seuraavasti:

- a. sotilaslehdet
- b. nuorten lehdet
- c. lasten lehdet
- d. naisten lehdet
- e. ammatilliset (ammattiyhdistysliikkeen) lehdet
- f. työttömien lehdet
- g. talonpoikaiston lehdet
- h. sivistyneistön lehdet
- i. poliittisten vankien avustuslehdet ja
- j. vankilehdet.

Omaksi ryhmäkseen jäivät jaon ulkopuolelle ns. yleislehdet, joita ei ole erityisesti kohdistettu millekään kansanosalle tai kansalaisryhmälle. — Edellä mainittuihin ryhmiin kuuluvista lehdistä tutkimuksessa ei tavoitettu SKP:n talonpoikaistolle julkaisemia maanalaisia lehtiä eikä myöskään poliittisina vankeina olleiden kommunistien toimittamia omia salaisia lehtiään. Talonpoikaiston keskuuteen levitettäväksi ilmestyi jatkosodan aikana illegaalinen lehti 'Maalaiskansa' ¹, ja vankilehtiä olivat esim. Tammisaaren pakkotyölaitoksessa ilmestynyt, käsin kirjoitettu ja kuvitettu 'Elämää yössä' sekä Hämeenlinnan naisvankilan 'Toveriviesti' vuosina 1932—33 ².

Yleiskuvan saamiseksi SKP:n illegaalisen lehdistön jakaantumisesta edellä mainittujen perusteiden mukaan esitetään taulukossa 2, paljonko erinimisiä lehtiä ja niiden numeroita sijoittuu kuhunkin ryhmään.

Taulukko 2 SKP:n illegaalisen lehdistön jakaantuminen erikois- ja yleislehtiin

Lehtiryhmät	Lehtiä	Numeroita
Sotilaslehdet	6	65
Nuorten lehdet	13	101
Lasten lehdet	16	42
Naisten lehdet	11	28
Ammatilliset lehdet	8	55
Työttömien lehdet	6	6
Sivistyneistön lehdet	2	4
Poliittisten vankien avustuslehdet	6	34
<hr/>		
Erikoislehdet yhteensä	68	335
Yleislehdet	95	526
<hr/>		
Erikois- ja yleislehdet yhteensä	163	861

Jos ryhmää yleislehdet halutaan luonnehtia tarkemmin sen mukaan, kenelle kyseisissä lehdissä etupäässä kirjoitettiin, niiden voidaan sanoa olleen suunnattuja nimenomaan tehdastyöläisiin; heidän keskuuteensa levitettiin miltei kaikki SKP:n ja sen nuorisjärjestön toimittamat työpaikka-lehdet.

3. Lehtien ilmestymisvaiheet

Kuvan saamiseksi siitä, miten Suomen kommunistisen puolueen illegaalisten lehtien ilmestyminen vaihteli puolueen koko maanalaisuuden kautena, on laskettu säilyneiden, kauden kunakin vuonna ilmestyneiden lehtien ja niiden numeroiden määrä. Tulokset ovat taulukossa 3.

Taulukko 3 SKP:n illegaalisen lehdistön jakaantuminen vuosittain

Vuosi	Lehtiä	Numeroita
1918	3	23
1919	5	112
1920	5	25
1921	3	14
1922	2	3
1923	1	4
1924	2	2
1925	1	6
1926	1	7
1927	4	9
1928	3	8
1929	5	18
1930	22	69
1931	39	112
1932	68	195
1933	56	122
1934	39	74
1935	19	35
1936	1	8
1937	1	1
1938	—	—
1939	—	—
1940	—	—
1941	4	6
1942	2	8
1943	—	—
1944	—	—
Yhteensä	(163)	861

SKP:n illegaalisen lehdistön määrän vaihtelut näyttävät heijastavan niitä tapahtumia, jotka ovat vaikuttaneet kommunistien toimintamahdollisuuksiin Suomessa vuosina 1918—44. Puolueen ensimmäisten vuosien kiihkeä vallankumouksellinen kausi näkyy myös illegaalisen lehdistön vilkkaana julkaisemisena, ja Suomen valtiovallan vasemmistolaisiin työväenjärjestöihin ja toimihenkilöihin vuonna 1923 suuntaama isku näyttää lamauttaneen myös SKP:n maanalaisen julkaisutoiminnan. Kuitenkin vähintään yhtä tärkeä syy kommunistien illegaalisten lehtien vähäisyyteen vuosina 1923—29 on se, että SKP:llä oli samaan aikaan mahdollisuus saada äänensä kuuluville julkisten lehtien, ennen kaikkea Työväenjärjestöjen Tiedonantajan välityksellä.

Kun kaikki kommunistien vaikutusvallassa olleet lehdet lakkautettiin vuonna 1930 ja kun SKP:n julkiset toimintamahdollisuudet samalla muutenkin ehkäistiin, maanalaisen lehdistön tarve tuli polttavaksi. Tämä näkyy selvästi puolueen illegaalisen julkaisutoiminnan äkillisenä kasvuna heti ns. kommunistilakien säätämisen ja toimeenpanemisen jälkeen. Vuoden 1932 huippu on suorastaan ylivoimaisen korkea 1920-luvun ja 1930-luvun jälkipuoliskon lehtien määrään verrattuna. SKP:n julkisen toiminnan tukahduttaminen ns. kommunistilaeilla heijastuu siis voimakkaasti illegaalisten lehtien lisääntymisenä. Eri nimillä julkaistujen lehtien määrässä 1930-luvun alkuvuosina tapahtunut jyrkkä nousu kääntyi yhtä jyrkkään laskuun vuoteen 1934 mennessä. Menetettyään mahdollisuutensa julkisen toiminnan harjoittamiseen ja jouduttuaan Lapuan liikkeen kovan ajojahdin alaiseksi kommunistit muuttivat tässä vaiheessa toimintatapaansa, lopettivat suureksi osaksi maanalaisen toiminnan ryhtyen — Kominternin antamien ohjeiden mukaisesti — lähestymään sosiaalidemokraatteja ja luomaan ns. kansanrintamaa oikeistoa vastaan. Muutoksen seurauksena myös maanalainen lehdistö vähenee nopeasti vuoden 1933 jälkeen ja häipyä miltei tyystin vuoden 1935 loppuun mennessä. Vain pari illegaalista julkaisua jää sen jälkeen ilmestymään, ja niidenkin kirjoittelu on selvästi kansanrintamahenkistä.

Suomen ja Neuvostoliiton välisen sodan syttymisvaihe syksyllä 1939 sekä vuosikymmenten vaihde ovat täysin hiljaista maanalaisen julkaisutoiminnan alalla, ja vasta jatkosodan alettua Suomen kommunistinen puolue perustaa muutamia illegaalisia monistelehtiä. Puolueen maanalaisuuden kauden päättyessä syksyllä 1944 kommunistista illegaalista lehdistöä ei käytännöllisesti katsoen ollut enää olemassa.

4. Jako ajanjaksoihin

Edellä esitetystä SKP:n illegaalisen lehdistön ajallista jakaantumista osoittavasta taulukosta käy ilmi, että mainitut puolueen toiminnan 'virstanpylväät' — kansalaissota ja puolueen perustaminen 1918, vasemmistotyö-

väen järjestöjen lakkautus 1923, ns. kommunistilait 1930 ja sodan alkaminen 1939 sekä puolueen lailliseksi tulo 1944 — ovat myös SKP:n maanalaisen lehdistön ilmestymisen taitekohtia. Kun kustakin taitekohdasta lasketaan alkavaksi uusi ajanjakso SKP:n illegaalisen lehdistön historiassa ja ryhmitetään lehdet sen mukaan, saadaan seuraavanlainen kommunistien maanalaisen julkaisutoiminnan vaiheita kuvaava taulukko:

Taulukko 4 SKP:n illegaalisen lehdistön jakaantuminen ajanjaksottain

Ajanjaksot	Lehtiä	Numeroita
I jakso 1918—22	7	177
II jakso 1923—29	5	54
III jakso 1930—38	152	616
IV jakso 1939—44	4	14
Yhteensä 1918—44	(163)	861

5. Lehtien toimitustekniikka, painosmäärät ja levitys

Kaikki kommunistisen puolueen illegaaliset lehdet ilmestyivät vuoteen 1923 asti painettuina, yleensä formaatiltaan pienikokoisina julkaisuina. Kun lehtien toimittamisesta ulkomailla ja niiden salakuljettamisesta Suomeen luovuttiin ja toimitustyö siirrettiin kotimaahan vuodesta 1924 lähtien, lehdet ilmestyivät paria poikkeusta lukuun ottamatta koneella kirjoitettuina ja vahalla monistettuina, työpaikkalehdet kuitenkin tavallisesti vain käsin kirjoitettuina tai alkeellisella hektografimenetelmällä monistettuina.

Toiminnassa mukana olleet kertovat SKP:n illegaalisten lehtien toimitamisesta, painattamisesta ja levittämisestä seuraavasti:

»Maanalaisen lehdistön painatus ja levitys 1930-luvulla vaati tavattomia ponnistuksia. Puolueen jäsenmäärä oli 30-luvun alussa vain hiukan yli kaksi ja puolituhatta. Painatuspaikkoja, joissa voitiin kirjoittaa koneella ja monistaa, tarvittiin kymmeniä. Huoneistot oli ohranan välttämiseksi valittava huolella ja painatuksen kanssa tekemisissä olleet toverit oli eristettävä muusta puolueyöstä. Kun ohrana piti silmällä konttoritarpeiden erikoisliikkeitä, tarvittiin jo välineiden hankkimiseen monenlaisia kiertoteitä ja siihenkin oli saatava erikoishenkilöt. Lehtien ja julisteiden levitys vaati puolestaan illegaalisia postipaikkoja eri puolilta maata ja tarvittiin satamäärin rohkeita postinkuljettajia ja painotuotteiden levittäjiä.»³

Varsinaisesta toimittamisesta sama kirjoittaja kertoo:

»Maanalaisen lehdistön toimitustyössä oli tietenkin omat erikoispiirteensä. — — — Lehdet ilmestyivät harvoin ja toisaalta ne piti kirjoittaa,

koota ja painaa mahdollisimman nopeasti. Aineistoa ei voitu säilyttää muualla kuin toimittajan päässä. — — — Erikoisia maanalaisia toimitus-huoneistoja ei meidän oloissamme voitu rakentaa. Lehdet piti toimittaa monesti asunnoissa, joissa ei edes isäntäväki päässyt tietämään, mitä tehtiin.»⁴

Kirjoitus- ja monistuskoneet SKP hankki ja säilytti salaisesti, mutta siitä huolimatta tapahtui usein paljastumisia viranomaisten päästyä maanalaisen julkaisutoiminnan jäljille. Paikalliset ja työpaikkalehdet, joita alkoi ilmestyä vuonna 1930 ja joista ei tarvittu suuria painoksia, monistettiin omatekoisella hektografimenetelmällä. Hektografian valmistamisesta on usein ohjeita maanalaisissa lehdissä, ja työssä mukana ollut kuvaa sitä seuraavasti:

»Tavalliselle uuninpellille valettiin glyseriini ja liimamassa, johon painettiin hektografimusteella paperille kirjoitettu teksti ja siitä saatiin valsaamalla jopa satakin kopiota. Työ oli tällä tavalla hidasta, mutta kun »painoja» tehtiin useampia ja uhrattiin useampia öitä, saatiin tarvittava määrä lentolehtisiä. Tällä tavalla saatettiin toimittaa kokonaisia sanomalehtiä, ei tosin kovin suurina painoksina. Etsivä Keskuspoliisi pyrki vaikeuttamaan näiden salaisten painojen työtä jopa tarkkaillen monistuspaperia ja mustetta myyvien liikkeiden ostajia.»⁵

SKP:n illegaalisten lehtien painosmääristä ei ymmärrettävästi ole käytettävissä virallisia tilastolukuja, mutta jonkinlaisen kuvan niiden levikistä saa eräistä myöhemmin julkaistusta muistelmakirjoituksista. Maanalaisen lehdistön koko painosmäärän mainitaan nousseen korkeimmalle vuosina 1932—33, jolloin se oli kuukaudessa jopa 15 000 kappaletta.⁶ SKP:n lehtiä ilmestyi silloin samanaikaisesti yli sadalla eri nimellä.

Suurimpiin painosmääriin lienee päässyt vuonna 1930 puolueen keskuslehtenä ilmestymisensä aloittanut SKP:n Tiedonantaja, jota ilmoitetaan painetun kuukaudessa 5 000—6 000 kappaletta. Rotaprint-menetelmällä painettu kansanrintamalehtinen 'Suomen Miehen Suoria Sanoja' saavutti vuoden 1936 vaalien alla jopa kymmeneen tuhansiin nousevan levikin.⁷ Useimpien keskuslehtien painosmäärä vaihteli kuitenkin 1 000 ja 3 000 kappaleen vaiheilla. Jatkosodan aikana julkaistujen illegaalisten lehtien painosmäärä oli 2 000—4 000 kappaletta kuukaudessa.⁸

SKP:n salaisten lehtien ilmestymistiheys näyttää yleensä olleen yksi numero kuukaudessa, mutta monet lehdet pääsivät julkisuuteen sitäkin harvemmin. Sivumäärältään olivat suurimpia ulkomailla painetut lehdet, joissa saattoi olla jopa 70:kin usein raskaslukuista sivua. Kotimaassa valmistettujen monisteiden sivumäärä vaihteli neljästä pariinkymmeneen. Useat monistetut lehdet olivat tavallisen paperiarkin kokoisia (A4), useat sitä puolta pienempiä (A5) tai taskukokoon taitettuja.

Analysoidut lehdet ja niiden sisältö eriteltyinä

1. Analyysin kohteiksi otetut lehdet

Tarkemman käsityksen saamiseksi Suomen kommunistisen puolueen illegaalista lehdistöstä ja erityisesti sen sisällöstä tutkittiin osa säilyneistä lehdistä sisältöanalyysimenetelmällä. Lehtiä ei valittu umpimähkäisenä otokseksi, vaan käytännöllisistä syistä ne valikoitiin täydellisimpinä ja monilukuisimpina säilyneistä julkaisuista. Lehtien kirjoitukset jaettiin eri sisältöluokkiin aiheensa mukaan, ja kunkin aiheen osuutta lehtien koko sisällöstä mitattiin sisältöluokkien tiheysluvuilla.

Eri lehtiryhmien edustus analyysissa käy ilmi taulukosta 5.

Taulukko 5 Sisältöanalyysin kohteina olleiden SKP:n illegaalisten lehtien jakaantuminen erikois- ja yleislehtiin

Lehtiryhmät	Lehtiä	Numeroita
Sotilaslehdet	2	58
Nuorten lehdet	2	79
Lasten lehdet	1	18
Naisten lehdet	1	9
Ammatilliset lehdet	1	39
Työttömien lehdet	—	—
Sivistyneistön lehdet	—	—
Poliittisten vankien avustuslehdet	1	21
Erikoislehdet yhteensä	8	224
Yleislehdet	8	281
Erikois- ja yleislehdet yhteensä	16	505

Kaikkien säilyneiden SKP:n illegaalisten lehtien yhteismäärästä (163:sta) analyysin kohteina oli siis 16 lehteä eli noin 10 prosenttia, mutta lehtien numeroiden kokonaismäärästä (861:stä) analysoitiin runsaasti yli puolet eli noin 59 prosenttia. Tämä osoittaa suurten keskuslehtien ylivoimaista osuutta analyysissa pieniin paikallislehtiin verrattuna, mutta analyysin tulokset kuvastavat melko lailla myös niiden sisältöä, sillä propaganda oli kaikissa SKP:n maanalaisissa lehdissä hyvin samanlaista ja yhdensuuntaista. Paikallislehdissä oli tosin enemmän paikallista väriä, kun taas keskuslehdissä käsiteltiin runsaammin yleis- ja teoreettisluonteisia kysymyksiä.

Analyysin kohteiksi valitut, SKP:n illegaalisten lehtien tärkeimmät 16 julkaisua mainitaan taulukossa 6 sekä ilmoitetaan samalla niiden ilmestymisvuodet, säilyneiden numeroiden määrät ja sisällöstä lasketut kirjoitusten määrät.

Taulukko 6 Sisältöanalyysin kohteina olleet SKP:n illegaaliset lehdet

Lehden ryhmä ja nimi	Ilmestymis- vuodet	Numeroita	Kirjoituksia
Pää-äänenkannattajat			
Proletaari	1920—34	70	569
Kumous	1918—21	58	319
SKP:n Tiedonantaja	1930—33	43	476
Työmies	1933—35 1937	13	148
Muut yleislehdet			
Viesti	1919—20	64	539
Budkavlen	1918—19	14	132
Suomen Miehen Suoria Sanoja ..	1935—36	10	62
Sosialismin Airut	1941—42	9	55
Erikoislehdet			
1. Sotilaslehdet			
Punasotilas	1919—20 1924 1927—35	44	460
Kasarmi	1931—33	14	106
2. Nuorten lehdet			
Nuori Kommunisti	1924 1927—35	44	336
Nuori Kaarti	1929—35	35	322
3. Lasten lehdet			
Pioneeri	1931—35	18	117
4. Naisten lehdet			
Työläis- ja Talonpoikaisnainen ..	1932—34	9	121
5. Ammatilliset lehdet			
Suomen Punainen Ammattijärjestö/ Suomen Ammattijärjestö	1931—35	39	474
6. Poliittisten vankien avustuslehdet			
Vankien Toveri	1932—35	21	203
Yhteensä		505	4 439

Ajallisen jaon perusteella analysoidut lehdet jakaantuivat edellä esitettyihin SKP:n illegaalisen lehdistön ajanjaksoihin taulukon 7 osoittamalla tavalla.

Taulukko 7 Sisältöanalyysin kohteina olleiden SKP:n illegaalisten lehtien jakaantuminen ajanjaksoittain

Ajanjaksot	Lehtiä	Numeroita	Kirjoituksia
I jakso 1918—22	5	166	1 319
II jakso 1923—29	4	52	339
III jakso 1930—38	12	278	2 726
IV jakso 1939—44	1	9	55
Yhteensä 1918—44	(16)	505	4 439

2. Sisältöluokkien aihepiirien määrittely

Sisältöluokkien asettaminen ja määrittely tapahtui tutkittavaan aineistoon tutustumisen jälkeen eli a posteriori -menetelmää käyttäen.

SKP:n illegaalisten lehtien kirjoitusten jakaminen luokkiin deduktiivisen ennaltamäärittelymenetelmän mukaan, käyttäen pohjana yleisesti vakiintunutta poliittisen toiminnan perusjakoa (talouspolitiikka — sosiaalipolitiikka — kulttuuripolitiikka — varsinainen valtiollinen toiminta)⁹ ei osoittautunut tarkoituksenmukaiseksi, sillä miltei kaikki kirjoitukset olisivat tällöin tulleet viimeksi mainittuun lohkoon ja lisäksi osa niistä olisi jäänyt kokonaan jaoteltun ulkopuolelle. Vasta empiiris pohjainen menettely toi esille sellaisen luokkajaon, johon kirjoitusten aihepiiri luontevasti sijoittui. Menettely sopi hyvin myös tutkimuksen tarkoitukseen, jonka mukaan päätehtävänä oli tutkimusaineistoon tutustuminen ja tämän aineiston kartoitus eikä tilastollinen operointi.

Tutkittujen illegaalisten lehtien esianalyysin perusteella kaikki kirjoitukset osoittautuivat sisällöltään erittäin poliittisiksi — mikä onkin luonnollista maanalaisena elävän poliittisen puolueen propagandalle, jota levitetään valtiovallan vastatoimenpiteistä huolimatta. Toiseksi aineisto näytti jakaantuvan pääasiassa

- Suomen poliittisia oloja yleensä koskeviin,
- oman puolueen toimintaa ohjaileviin,
- Suomen muita poliittisia ryhmiä, erityisesti sosiaalidemokraatteja koskeviin sekä
- Neuvostoliittoa ja yleensä kommunistista liikettä käsitteleviin kirjoituksiin.

Näiden pääryhmien lisäksi jo esianalyysissä havaittiin illegaalisten lehtien kirjoittavan jonkin verran myös kansainvälisestä politiikasta yleensä ja erityisesti sodasta ja rauhasta. Omaksi vähäisemmäksi mutta muusta aineistosta selvästi poikkeavaksi ryhmäksi erottuivat teoreettisluonteiset kirjoitukset sosialismista.

Näiden aihepiirien pohjalla laadittiin seuraava kirjoitusten luokituskoodi varsinaista sisältöanalyysia varten:

SKP:n illegaalisten lehtien kirjoitusten luokituskoodi
(Aihepiirit a—g, sisältöluokat 1—15)

- a. Suomen kommunistinen puolue
 - 1 organisaatio
 - 2 toiminta
- b. Suomen muut poliittiset ryhmät
 - 3 sosiaalidemokraatit
 - 4 talonpojat

- c. Suomen olot ja tapahtumat
 - 5 poliittinen vallankäyttö
 - 6 talouselämä
 - 7 kansalaissota 1918
 - 8 1930-luvun poliittiset olot
- d. Neuvostoliitto ja kansainvälinen kommunistinen työväenliike
 - 9 Neuvostoliitto
 - 10 Komintern
 - 11 muiden maiden kommunistiset puolueet
- e. Kansainvälinen politiikka
 - 12 ulkomaiden (paitsi Neuvostoliiton) tapahtumat
 - 13 sota ja rauha
- f. Sosialismin teoria
 - 14 teoreettisluontoiset kirjoitukset sosialismista
- g. Muut
 - 15 sekalaiset kirjoitukset

Analyysin perustana olevat frekvenssitaulukot saatiin siten, että kukin lehtikirjoitus merkittiin yhtenä yksikkönä asianomaiseen luokkaan, laskettiin sekä absoluuttiset että suhteelliset luokka- ja kokonaisfrekvenssit kunkin lehden osalta erikseen ja aihepiireittäin. Jakautumia tarkasteltiin myös vuosittain ja ajanjaksoittain lehtien sisällön trendin selville saamiseksi. Varsinaisen analyysin kohteena oli yhteensä 16 lehteä sekä niiden 505 numeroa ja 4 439 kirjoitusta.

3. Päälehti — esimerkki kvalitatiivisesta analyysistä

Kun tilastollinen analyysimenetelmä yksin käytettynä antaa tutkimusaineistosta vain numerosarjoin hahmotellun kuvan, tarkasteltiin tutkimuksen elävöittämiseksi analysoituja lehtiä myös kvalitatiivisesti, jollainen kuvailu pyrkii pääsemään lehtiä lähemmäksi kuin tutkimuksen rungon muodostava mittaava, kvantitatiivinen osa. Esimerkkinä analysoiduista SKP:n illegaalisista lehdistä tarkastellaan puoluejohdon päälehteä Proletaaria.

Proletaari-lehteä voidaan pitää Suomen kommunistisen puolueen illegaalisen lehdistön tärkeimpänä julkaisuna. Sen ilmestymisaika — vuodet 1920—34 — on pitempi kuin minkään muun maanalaisen lehden, ja myös sen yksityisten numeroiden määrä on suurin. Proletaarista, joka ilmestyi SKP:n keskuskomitean julkaisemana ja pääasiassa Ruotsissa painettuna pienehkön aikakauskirjan muotoisena lehtenä, kehittyi 1920-luvulla puolueen varsinainen teoreettinen äänenkannattaja. Lehti ilmestyi verrattain säännöllisesti, kerran kuussa, jopa 60—80-sivuisena ja sisällöltään hyvinkin monipuolisena.

Proletaari ilmoitti ensimmäisen numeronsa ohjelmakirjoituksessa astuvansa SKP:n äänenkannattajana, »Kommunistisen internationalen lipun alla ja sen johdolla kansainvälisen luokkataistelun areenalle ollakseen puolueesamme yhdyssiteenä, järjestämistyössä avustajana, aatteellisessa valmistelussa opastajana, kaupunkien ja maaseudun työtätekevien herättäjänä ja kansataistelijana proletariaatin vallankumouksellisessa rintamassa». ¹⁰

Proletaarissa käsiteltiin laajasti SKP:n periaatteita ja ohjelmakysymyksiä, kansainvälistä tilannetta ja kansainvälisen työväenliikkeen kokemuksia sekä sosialismin teoriaa. Erityisen kiivaasti lehti hyökkäsi Suomen sosiaalidemokraatteja vastaan. Päivän politiikkaa ei Proletaarissa enempää kuin muissakaan SKP:n illegaalisissa lehdissä tietenkään voitu tuoreen uutisluonteisesti käsitellä. Proletaarin voi olettaa vaikuttaneen ohjaavasti puolueen muiden lehtien sisältöön, sillä kaikkien lehtien yhteinen luokkafrekvenssien jakautuma on suunnilleen samanlainen kuin Proletaarinkin.

Puolueen teoreettisena äänenkannattajana Proletaarilla oli myös nimekäs kirjoittajakunta. Siihen kuuluivat mm. vuoden 1918 vallankumousohallituksen, Kansanvaltuuskunnan, jäsenet O. W. Kuusi, Yrjö Sirola, Edvard Gylling, Kullervo Manner, J. H. Lumivuokko ja Adolf Taimi sekä puolueen toiminnassa myöhemmin tärkeissä asemissa olleita henkilöitä kuten Toivo Antikainen ja Hannes Mäkinen.

Proletaarin yleistä merkitystä kuvaa Antti Hyvönen seuraavasti:

»Proletaari muodostui koko vasemmistolaisen työväenliikkeemme poliittiseksi suunnannäyttäjäksi. Se selvitti puolueen linjaa kaikille julkisessa liikkeessä toimiville SKP:n jäsenille, monille vasemmistolaisille työväenjärjestöjen toimihenkilöille, toimittajille ja kansanedustajille, ja heidän kauttaan puolueen kannanotot levisivät laajemmalle työväen keskuuteen.» ¹¹

Yhteenveto sisältöanalyysin tuloksista

1. Analysoitujen lehtien ajallinen jakaantuminen

Tutkittujen lehtien sisällön kokonaistarkasteluun tarvitaan taustaksi tiedot siitä, miten aineiston ja sen osayksikköjen määrä vaihteli SKP:n maanalaisuuden kaudella. Nämä tosiasiatiedot antavat jo sellaisenaan lehdistä määrällisen yleiskuvan, kun taas sisällön jakautumat selvittävät sitä laadullisesti.

Vuosina 1918—44 ilmestyneiden ja tässä tarkastelussa analysoitujen SKP:n salaisten lehtien sekä niiden numeroiden ja kirjoitusten määrät ilmenevät taulukosta 8.

Taulukko 8 Sisältöanalyysin kohteena olleiden SKP:n illegaalisten lehtien jakaantuminen vuosittain

Vuodet	Lehtiä	Numeroita	Kirjoituksia
1918	2	22	244
1919	4	109	787
1920	4	21	201
1921	2	12	77
1922	1	2	10
1923	1	4	15
1924	2	2	14
1925	1	6	42
1926	1	7	31
1927	3	8	76
1928	3	8	68
1929	4	17	93
1930	5	32	305
1931	8	52	554
1932	10	72	698
1933	11	47	480
1934	9	49	469
1935	8	17	161
1936	1	8	53
1937	1	1	6
1938	—	—	—
1939	—	—	—
1940	—	—	—
1941	1	2	10
1942	1	7	45
1943	—	—	—
1944	—	—	—
Yhteensä	(16)	505	4 439

Tästäkin taulukosta ilmenee, että Suomen kommunistisen puolueen illegalisella lehdistöllä on ollut kaksi huippukautta, joiden välillä ja jälkeen salaisia lehtiä on ilmestynyt vain muutamia. Ensimmäinen huippukausi oli heti vuoden 1918 kansalaissodan jälkeen, jolloin SKP toimitti illegaalisia lehtiään Suomeen ulkomailta vallankumouksen pikaisen uudelleen puhkeamisen toivossa. Toinen huippukausi, joka on määrällisesti edellistä huomattavasti mittavampi ja ajanjaksoltaankin pitempi, alkoi vuonna 1930 ns. kommunistilakien aiheuttamana, saavutti korkeimman kohtansa vuonna 1932 ja päättyi kansanrintamakauteen.

Ensimmäisen ja toisen huippukauden välinen jakso on — tämänkin lehtivalikoiman valossa — maanalaisen lehdistön historiassa suhteellisen hiljaista aikaa, mikä selittyy sillä, että SKP:n käytettävissä oli tuolloin julkisiakin lehtiä, joiden kautta propaganda saatiin paljon laajemmalle kuin illegaalisten julkaisujen avulla.

Maanalaisen lehdistön katoaminen miltei kokonaan vuoden 1935 lopussa liittyy taas — kuten edellä on jo todettu — kansanrintamataktiikan lopulliseen läpimurtoon, jonka jälkeen SKP:n illegaalinen julkaisutoiminta ei enää sopinut kuvaan ainakaan entisen sävyisenä. Sota-aikana maanalaisen lehdistön toimittamismahdollisuudet puolestaan olivat entistä vähäisemmät toisaalta sotatilan ja toisaalta puolueaktiivin vankilassaolon takia.

Kutakin analysoitua 16 erinimistä lehteä kohti sisältyi tarkasteluun 31.6 numeroa ja 277 kirjoitusta. Yksittäisten numeroiden keskimääräistä kokoa lehtikirjoitusten määrällä mitattuna kuvaa se, että tutkituissa lehdissä oli numeroa kohti 8.8 kirjoitusta.

2. Lehtien sisällön yleisrakenne

Tutkittujen lehtien sisällön yleisrakenteen selvillesaamiseksi tarkastellaan, kuinka paljon niissä on kiinnitetty huomiota eri aihepiireihin, mitkä ovat kirjoitusten pääkysymykset ja millaiseksi tulee koko sisältömäärän yleisprofiili.

Lehtikirjoitusten jakaantuminen niiden luokituskoodin mukaisiin aihepiireihin selviää taulukosta 9, johon on merkitty sekä absoluuttiset frekvenssit että vastaavat prosentuaaliset osuudet.

Taulukko 9 Analysoitujen SKP:n illegaalisten lehtien sisällön jakaantuminen aihepiireittäin

Aihepiiri	Absol. frekvenssi	Pros. osuus
Suomen kommunistinen puolue	772	17
Suomen muut pol. ryhmät	497	11
Suomen olot ja tapahtumat	1 322	30
Neuvostoliitto ja kansainv. kommunistinen työväenliike	1 115	25
Kansainvälinen politiikka	383	9
Sosialismin teoria	254	6
Muut	96	2
Yhteensä	4 439	100

Taulukosta havaitaan SKP:n illegaalisten lehtien suurimman mielenkiinnon kohteena olleen kotimaan olot ja tapahtumat, joista maanalaisen lehdistön palstoille pääsivät kylläkin vain poliittiset asiat. Lähes yhtä paljon — joka neljännessä kirjoituksessa — käsiteltiin Neuvostoliiton ja kansainvälisen kommunistisen työväenliikkeen kysymyksiä. Seuraavalla sijalla järjestyksessä olivat omaa puoluetta käsittelevät kirjoitukset ja niiden jälkeen Suomen muita puolueita — eli itse asiassa sosiaalidemokraatteja — koskevat artikkelit. Kansainväliseen politiikkaan liittyviä kirjoituksia oli suunnilleen kymmenesosa lehtien koko sisällöstä, mutta sosialismin teorialle annettiin tilaa vain kuuden prosentin verran.

Kirjoitusten pääaiheet ovat löydettävissä tuonnempana taulukosta 10, jonka summasarakkeesta näkyy illegaalisten lehtien kirjoitusten jakaantuminen prosentuaalisesti aiheensa mukaan luokituskoodissa mainittuihin 15 eri luokkaan.

Korkeimman prosenttiluvun — 15 — on saanut luokka 2, mikä osoittaa, että SKP:n maanalaisessa lehdistössä kirjoitettiin suhteellisesti eniten oman puolueen toimintaan ja puolueytyöhön liittyvistä asioista sekä annettiin samalla toimintaohjeita, käsiteltiin periaatteita ja julkaistiin linjanmäärittelyjä.

Seuraavalla sijalla ovat Neuvostoliittoa ja sen oloja, Neuvostoliiton kommunistista puoluetta, lokakuun vallankumousta ja Neuvostoliitossa tapahtuvaa sosialismin rakentamista koskevat kirjoitukset.

Sosiaalidemokraatit ovat päässeet SKP:n illegaalisten lehtien palstoilla näkyvästi esiin, sillä heitä — niin Suomen kuin muidenkin maiden sosiaalidemokraatteja — ja heidän toimintaansa käsitellään joka kymmenennessä kirjoituksessa. Vaikka tutkimuksessa ei mitattukaan sitä, miten sosiaalidemokraatteihin SKP:n illegaalisessa lehdistössä suhtauduttiin, voidaan sanoa asianomaisten kirjoitusten olleen yksinomaan arvostelevia, vieläpä jyrkästi tuomitsevia. Vain ns. kansanrintamakauden aikana mainittu tendenssi hieman laimeni mutta ei silloinkaan sosiaalidemokraattien johtajia kohtaan.

Viiden tärkeimmän aiheen joukkoon pääsevät vielä 1930-luvulla maassamme vallinneita poliittisia oloja, Lapuan liikettä ja poliittisista syistä kommunisteja vastaan nostettuja oikeusjuttuja käsittelevät kirjoitukset. Yhtä paljon tilaa on annettu myös muiden maiden kommunistisille puolueille ja vallankumousliikkeille.

Lähes saman verran kuin viimeksi mainittuihinkin aiheisiin on kiinnitetty huomiota 1930-luvun alkuvuosien suureen talouspulaan ja silloin vallinneeseen joukkotyöttömyyteen, ja yhtä usein kirjoituksissa palataan vuoden 1918 kansalaissotaan. Vähimmälle huomiolle — vain kahteen prosenttiin — ovat jääneet oman puolueen varsinaiset organisaatiokysymykset sekä ennakolta tärkeäksi aiheeksi odotettu talonpoikien aseman käsittely.

3. Sisältö eriteltynä ajanjaksoittain

Mahdollisten ajan mukana tapahtuneiden muutosten selville saamiseksi SKP:n illegaalisten lehtien sisältöä tarkasteltiin ajanjaksoittain, joiksi jälleen sopivat kommunistien toiminnan ja samalla myös maanalaisten lehtien historian käännekohtien mukaan määritellyt seuraavat neljä vaihetta:

- I jakso — vuodet 1918—22 (SKP:n perustamisesta SSTP:n hajottamisvuoteen)
- II jakso — vuodet 1923—29 (SSTP:n hajotuksesta ns. kommunistilakien säätämiseen)

III jakso — vuodet 1930—38 (kommunistilakien säätämisestä sodan alkamisvuoteen)

IV jakso — vuodet 1939—44 (sota-aika SKP:n lailliseksi tuloon).

Kansanrintamakautta ei siis ole — käytännöllisistä syistä — erotettu omaksi jaksokseen SKP:n illegaalisen lehdistön vaiheissa.

Lehtien, niiden numeroiden ja kirjoitusten yllämainittuihin ajanjaksoihin jakaantumista esittävän taulukon (taulukko 7) täydennykseksi mainittakoon, että analysoitujen lehtien kirjoituksista kuului

- I jaksoon 30 prosenttia,
- II jaksoon 8 prosenttia,
- III jaksoon 61 prosenttia ja
- IV jaksoon 1 prosentti.

Aineisto keskittyy siis yli 90-prosenttisesti kahteen ajanjaksoon, ja viimeiseen jaksoon on tullut vain yksi prosentti koko analysoidusta aineistosta. Tämän vuoksi ajanjaksojen välisessä vertailussa on kiinnitettävä päähuomio I ja III jakson välisiin suhteisiin II jakson ollessa vain niiden välisenä siteenä ja neljännen antaessa hieman lisää aikaulottuvuutta trendien tarkastelussa.

Kunkin ajanjakson kirjoitusmäärän rakenne sisältöluokittain esitetään taulukossa 10.

Taulukko 10 Analysoitujen SKP:n illegaalisten lehtien sisällön prosentuaalinen jakaantuminen ilmestymisajanjaksoittain eri sisältöluokkiin

Luokka	I	II	III	IV	Yht. I—IV
1	2	4	2	—	2
2	8	14	19	9	15
3	4	10	12	18	10
4	1	2	2	—	2
5	6	7	4	7	5
6	1	3	11	9	8
7	20	10	2	2	8
8	1	5	14	7	9
9	17	9	10	4	12
10	6	9	2	—	4
11	10	8	9	9	9
12	3	3	2	—	2
13	4	8	7	33	6
14	14	6	2	2	6
15	3	2	2	—	2
Yhteensä	100	100	100	100	100
Absol. kok.frekv.	(1 319)	(339)	(2 726)	(55)	(4 439)

Taulukosta 11 selviää kirjoitusten eri aihepiirien osuuden vaihtelu ajanjaksoittain.

Taulukko 11 Analysoitujen SKP:n illegaalisten lehtien aihepiirien jakaantuminen ajanjaksoittain (prosentuaaliset frekvenssit)

Aihepiiri	I	II	III	IV	Yht. I—IV
Suomen kommunistinen puolue ..	10	18	21	9	17
Suomen muut pol. ryhmät	5	12	14	18	11
Suomen olot ja tapahtumat	28	25	31	25	30
Neuvostoliitto ja kansainv. kommunistinen työväenliike	32	26	22	13	25
Kansainvälinen politiikka	8	11	8	33	9
Sosialismin teoria	14	6	2	2	6
Muut	3	2	2	—	2
Yhteensä	100	100	100	100	100

Etsittäessä taulukosta 11 erilaisia trendejä havaitaan, että SKP:n illegaalisessa lehdistössä lisääntyi omaa puoluetta koskevien kirjoitusten osuus I jaksosta III jaksoon tultaessa suhteellisesti noin kaksinkertaiseksi. Suomen muita poliittisia ryhmiä koskevan aihepiirin osuus kasvoi myös koko illegaalisen lehdistön ilmestymisajan voimakkaasti, mutta maamme yleisiä poliittisia oloja käsittelevien kirjoitusten osuus pysyi suurin piirtein vakiona eli lähes kolmanneksena kaikista kirjoituksista.

Neuvostoliiton ja kansainvälisen kommunismin osuus lehtikirjoituksista sen sijaan väheni jyrkästi I jakson kolmanneksesta viimeisen jakson 13 prosenttiin. Kansainväliseen politiikkaan SKP:n maanalaisessa lehdistössä tunnettu mielenkiinto pysyi kolmen ensimmäisen jakson aikana suhteellisen vähäisenä, mutta se kasvoi peräti kolmannekseen kaikista kirjoituksista viimeisen jakson aikana — mikä oli ilmeisesti silloin käydyn maailmansodan vaikutusta.

Sosialismin teoriaa käsiteltiin kohtalaisen runsaasti I jakson aikana, mutta sitten sen osuus väheni miltei olemattomiin.

Yleishavaintona SKP:n illegaalisen lehdistön sisällön muuttumisesta voidaan todeta, että ensi sijassa sosiaalidemokraatteja koskevien kirjoitusten osuus kasvoi tuntuvasti Neuvostoliittoa ja kansainvälistä kommunismia käsittelevien kirjoitusten kustannuksella. Suomen asioista kirjoitettiin koko tarkastelukauden ajan runsaasti määrän pysyessä tasaisena. Toimintaohjeiden antaminen puolueen jäsenille sai tärkeän aseman 1930-luvulla, kun taas sodan aikana sotaa ja rauhaa käsittelevät kirjoitukset lisääntyivät voimakkaasti. Teoreettisluonteiset kirjoitukset sosialismin ja kommunismin kysymyksistä vähenivät koko tutkimuskauden ajan SKP:n maanalaisen lehdistön palstoilla.

Loppukatsaus

Tarkastelun tuloksena voidaan todeta Suomen kommunistisen puolueen julkaisseen maanalaisuutensa kautena yllättävän suuren määrän illegaalisia lehtiä. Niiden ilmestymisessä voidaan erottaa kaksi päävaihetta, ensimmäinen heti vuoden 1918 kansalaissodan jälkeen ja toinen 1930-luvun alkuvuosina. Lehtivalikoima oli olosuhteisiin nähden runsas keskus- ja paikallislehtineen sekä yleis- ja erikoisjulkaisuineen. Lehtien kirjoitusten aiheina olivat etupäässä kotimaan poliittiset olot, kansainvälinen työväenliike ja toimintaohjeet puolueväelle.

Suomen kommunistiselle puolueelle illegaalinen lehdistö oli ilmeisesti merkityksellinen työväline silloin, kun puolueella ei ollut mahdollisuutta saada ääntään kuuluville julkisen sanan välityksellä. Muistelmissa SKP:n illegaalista lehdistöä kuvataan »tienraivaajaksi kommunismin ensimmäisten aakkosten selittämiseksi Suomen työväenluokalle». Maanalaisen puolueen olemassaolon merkinä ja sen pyrkimysten esilletuojana illegaalisella lehdistöllä on ollut oma vaikutuksensa, joka ehkä osaltaan ilmeni Suomen kommunistisen puolueen joukkokannatuksena heti sen astuessa julkisuuteen toisen maailmansodan päätyttyä, jolloin päättyi myös puolueen lehdistön illegaalisuuden kausi.

L Ä H D E V I I T T E E T

¹ Mäkinen, Aili, Maanalaiset sanansaattajat, SKP Taistelujen tiellä, Vuosikirja I, Helsinki 1945, s. 61.

² Parkkari, Nestori, Väkivallan vuodet, Helsinki 1960, s. 102—103 ja 190.

³ Hyvönen, Antti, SKP:n maanalainen lehdistö I—II, Kansan Uutiset 25. 4. 1961.

⁴ Hyvönen, mk.

⁵ Parkkari, mt. s. 67—68.

⁶ Hyvönen, mk.

⁷ Hyvönen, mk., Kansan Uutiset 26. 4. 1961.

⁸ Mäkinen, mk. s. 61.

⁹ Borg, Olavi, Suomen puolueideologiat, Helsinki 1964, s. 134.

¹⁰ Proletaari n:o 1, 26. 11. 1920, s. 1.

¹¹ Hyvönen, mk.

Suomen kommunistisen puolueen illegaaliset lehdet on täydellisimpänä kokoelmana talletettu Kansan Arkistoon, Sturenkatu 4, Helsinki. Ulkomailla painettujen lehtien vuosiker-
toja säilytetään myös Helsingin yliopiston kirjastossa.